

Conf. dr. Mihaela Denisia Liuşnea

**STUDIU COMPARATIV ÎNTRE EPOCA
SFÂNTULUI VASILE CEL MARE
ŞI SOCIETATEA DE ASTĂZI.
ACTUALITATEA UNUI MODEL CREŞTIN
DIN SECOLUL AL IV-LEA**

În lucrarea de față ne-am propus să găsim repere care să ne ajute să înțelegem lumea în care trăim, cu ierarhia de valori pe care o propune, ca să știm spre ce putem aspira, unde putem ajunge și cum. Privind în jur și descoperind degringolada lumii în care trăim, am putea fi tentați să cădem în pesimismul cel mai profund, căci poate părea, acum, imposibil orice efort de ieșire din criză.

Privind în urmă cu șaptesprezece secole însă, putem constata că istoria se repetă. Secolul al IV-lea a fost perioada unor mari evenimente, care a debutat cu realizările unui împărat, Constantin cel Mare (306-337), cel care fonda o nouă Romă¹, acorda libertate de manifestare religioasă locuitorilor imperiului, prin Edictul de la Mediolanum², încercând să pună capăt mar-tirizării creștinilor. Putem vorbi de o *translatio imperii*³.

1. Constantinopolul. Șt. Brezeanu, *O istorie a Imperiului Bizantin*, Editura Albatros, București, 1981, p. 6 sqq.

2. Din anul 313, creștinismul era recunoscut ca religie licită. Eusebiu din Cezareea, *Istoria bisericească*, VIII-X, în *Scrieri*, I, Studiu introductiv, traducere, note și comentarii de pr. prof. Teodor Bodogae, «Părinți și scriitori bisericești» (PSB), 13, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987.

3. Vezi M. Pavan, *Introduzione a Constantino il Grande dall' Antichità all' Umanesimo*, în *Colloquio sul cristianesimo nel mondo antico*, Macerata, 18-20 dicembre 1990, t. I, coord. G. Bonamente și F. Fusco, Macerata, 1992, p. 1.

4. I. Rămureanu, *Lupta ortodoxiei contra arianismului*, în „Studii teologice“, nr. 1-2,

A fost o epocă prosperă pentru creația teologică, apologetico-dogmatică, cu reprezentanți străluciți: Sfântul Atanasie cel Mare (295-373), Sfântul Grigore de Nazianz (329-389), Sfântul Ioan Gură de Aur (347-407). În plan religios, a fost și timpul unor dispute doctrinare, astfel că se organizează sinoade pentru a oferi ocazia liderilor spirituali creștini să se pronunțe împotriva a ceea ce era definită ca abatere de la dreapta-credință – erezia și ne gândim acum la arianism⁴. Acesta pune sub semnul întrebării Dumnezeirea Fiului, astfel că Sfinții Părinți întruniți în 325 la Niceea⁵ au făcut prima mărturisire de credință comună întregii Bisericii, *Crezul*.

Sozomen ne informează că toți fiii lui Constantin și-au păstrat aceeași credință cu cea a tatălui lor, dar că mai târziu, Constanțiu a devenit arian⁶. Cât despre persecuții, acestea nu au încetat, ele continuând și sub domnia împăratului Valens (364-378), adept al arienilor, când au fost prigoniți cu o deosebită cruzime creștinii care țineau credința exprimată la Sinodul I Ecumenic de la Niceea.⁷

În această perioadă bulversată de evenimente, se naștea în Cezareea Capadociei⁸, Asia Mică, în anul 329, Vasile, cel care avea să fie cunoscut apoi ca „cel Mare“ (în gr. Βασίλειος ὁ Μέγας).

1961, p. 13-31. Idem, *Istoria Bisericii universale*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1992, p. 121 sqq. Arianismul a fost combătut de Sfântul Atanasie și Sfinții Părinți capadocieni, care au impus principiul hristologic. Pentru doctrina ariană, vezi Sf. Atanasie, *Contra arienilor*, I., 5, 6, 9, *De synodis*, 15.

5. I. Rămureanu, *Sinodul I Ecumenic de la Niceea. Condamnarea ereziei lui Arie. Sinodul niceean*, în „Studii teologice“, nr. 1-2, 1977, p. 15-60.

6. Sozomen, *Istoria bisericăască*, Cartea a IV-a, I, trad. I. Gheorghian, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1897, p.115.

7. St. Papadopoulos, *Πατρολογία, Τομος Β΄* (Patrologia, vol 2), Atena, 1999, p. 357.

8. În anul 17 d.Hr. a devenit provincie imperială de rang procuratorian. Ocupă regiunea din estul podișului microasiatic, granița de sud formând-o Munții Taurus. Numele este de origine persană. Împăratul Vespasian (69-79) a unit mai multe provincii (Galenos, Paflagonia, Pontul și Armenia Minor), sub comanda unui legat imperial și a dislocat două legiuni. În urma reformelor lui Dioclețian, Capadocia a fost împărțită în patru, prin refacerea Armeniei Minor și apariția de noi provincii: Pontus Polemoniacus și Diospontus, care va fi transformat ulterior în Hellespontus. Capadocia propriu-zisă a fost divizată în anul 371 în Cappadocia Prima și Cappadocia Secunda. Capitala celei dintâi era la Caesarea (Kayseri) și a celei de-a doua la Tyana. *Capadocia*, în *Enciclopedia civilizației romane*, coord. D. Tudor, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 158.

9. Ch. Krikonis, „Καππαδοκία. Καππαδοκες πατρες και η συμβολη, τους στην ενπικρατηση του Ὁ χριστιανικου Ὁ πνευματος“, în *Πρακτικά, του Ὁ Α΄ ενπιστημονικου Ὁ*

În Antichitate, Capadocia cuprindea regiunile care se întind între râurile Eufrat și Alyos, de la est spre vest, și Pontul Euxin și Tavru, de la nord spre sud⁹. Geografic, ea se împarte în Capadocia sudică și nordică. În perioada elenistică, aici s-au format două state-regat și anume Capadocia Mare (cea dinspre Tavru) și Capadocia Pontului – cea dinspre Pont¹⁰. În secolul I d.Hr., când întreaga regiune a devenit colonie romană, cele două regate au fost înlocuite de două eparhii romane: Capadocia și Pont. În cadrul acestora, romanii au întemeiat patru orașe importante, cărora le-au dat noi nume și pe care le-au organizat cu regim de autonomie: în Capadocia Mare, Cezareea și Tiana, iar în Pont, Neocezareea și Sebastia¹¹. Acestea au jucat un rol important în viața Sfântului Vasile.

În Capadocia, în timpul persecuției împăraților Dioclețian (284-305) și Maximilian (286-305), mulți creștini au murit ca martiri. Astfel, în anul 303, a suferit moartea martirică disprețuind bogățiile pământești și Iulita (30/31 iulie), o femeie bogată din Cezareea, pentru care Sfântul Vasile cel Mare avea o mare evlavie, după cum o dovedește un cuvânt rostit în cinstea acesteia¹². Tot atunci au fost martirizați Marele Mucenic Gheorghe (23 aprilie), mucenicii Evstratie, Avxenție, Evghenie, Mardarie și Orestis (13 decembrie), Iulita și Chiric (13 iulie), Atinoghen cu ucenicii săi (16 iulie), Vlasie (3 februarie), 33 de mucenici, care au mărturisit în Melitina (17 noiembrie) și alții¹³.

Acesta este contextul istoric în care s-a născut Sfântul Vasile, ca fiu al unui avocat bogat și posesor de întinse proprietăți funciare. A avut șansa să

συνεδριου με, θεμα: Καπαδοκια. ~Ιστορια – Θεολογια – Παιδεια – Πολιτισμος, Θεολογικη, Σχολη, του Ὁ.Α.Π.Θ., 22-24 Σεπτεμβριου 2000 (ΠΕΣΘΚ), Tesalonic, 2002, p. 229.

10. A. Karathanasis, Καπαδοκια. Συμβολη, στη,ν ι,στορια και, το,ν πολιτισμο, του Ὁ ε,λληνισμου Ὁ τη Ὁς Μικρα Ὁς ΒΑσι,ας (*Capadocia. Contribuție la istoria și civilizația elenismului din Asia Mica*), Tesalonic, 2001, p. 27-28.

11. P. Christou, ~Ο Με,γας Βασι,λειος: Βι,ος και, πολιτει,α, συγγρα,μματα, θεολογικη, εκε,νις (*Vasile cel Mare: Viața și petrecerea, scrieri, concepție teologică*), [AB 27], în :Εκδ. Πατριαρχικου Ὁ ~Ιδρυ,ματος Πατερικω Ὁν Μελετω Ὁν, ~Ιερα, Πατριαρχικη, και, Σταυροπηγιακη, Μονη, Βλατα,δων, Θεσσαλονικη, (ΠΙΠΜ), Tesalonic, 1978, p. 13, Ch. Krikonis, *op.cit.*, p. 231.

12. A. Karathanasis, *op.cit.* p. 39.

13. A. Karamanidou, Μαρτυρες στη,ν Καπαδοκια κατα, τη,ν ενποχη, τω Ὁν διωγω Ὁν (*Martiri în Capadocia în perioada persecuțiilor*), în ΠΕΣΘΚ, p. 243-259.

14. Ucenica Sfântului Grigorie Taumaturgul (212-270/275).

15. Pe care Sfântul Grigorie Teologul îl numește „învățător obștesc al virtuții“, în

fie educat într-o familie cu înalte principii morale și creștine în același timp, cultivate de bunica sa, Macrina cea Bătrână¹⁴, mama Emilia (†370), tatăl Vasile (†345)¹⁵, alături de patru frați Vasile (n. 530), Navcratie (332-359)¹⁶, Grigore¹⁷, Petru (n. 345)¹⁸, și sora Macrina cea Tânără (326-379), toți venerați ca sfinți de Biserică¹⁹. Încă de copilandru, Vasile a fost trimis de bunica sa în Neocezarea Pontului, pentru a învăța principiile creștine. Din păcate, va trece și prin durerea pierderii bunicilor, în timpul persecuțiilor lui Dioclețian.

După studii la Constantinopol (346-347) și Atena (351-356), ultima, capitală culturală a lumii elenice și păgâne, unde îi întâlnise pe Sfântul Grigorie de Nazianz (330-390)²⁰, cu care a fost prieten foarte bun în timpul vieții și pe viitorul împărat Iulian Apostatul (361-363), care la timpul său va întreprinde o puternică reformă religioasă încercând reînvierea religiei păgâne și neutralizarea influenței creștinismului²¹. Sfântul Vasile cel Mare s-a întors în Capadocia ca profesor de retorică. Nu după mult timp, a fost atras de ascetism. Vizitează mai mulți anahoreți din Egipt, Siria, Palestina și Mesopotamia, în încercarea de a înțelege mai bine stilul lor de viață. În anul 357 s-a botezat și s-a retras apoi într-un loc în apropiere de Neocezarea, pe marginile Irisului, nu departe de Annesi.

Cuvântul 43, 12, PG 36, 509 A. ΕΙΝΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΡΠΑΔΟΚΙΑΣ, ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ, PG 36, 493-605 (Cuvânt funebru al Sfântului Grigorie Teologul, arhiepiscopul Constantinopolei, în lauda Sfântului Vasile cel Mare), trad. pr. Nicolae Donos, în *Apologia sau cuvântarea în care se arată motivele ce l-au îndemnat să fugă de preoție și elogiul Sfântului Vasile, precedată de o biografie a Sfântului Grigorie, alcătuită de preotul Grigorie*, Huși, 1931, p. 47-117.

16. A fost ascet în Pont și a murit la 27 de ani.

17. A ajuns episcop de Nyssa.

18. A devenit episcop de Sebastia.

19. P. Christou, *op.cit.*, p. 18.

20. Mitropolit N. Corneanu, *Pregătirea școlară a Sfinților Trei Ierarhi*, în vol. „Patristica Mirabilia. Pagini din literatura primelor veacuri creștine“, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1987, p.126-132; J. Bernardi, *Grigorie din Nazianz. Teologul și epoca sa (330-390)*, trad. Cr. Pop, Editura Deisis, Sibiu, 2002, p.110.

21. Iovian (363-364), succesorul la tron al lui Iulian, a abolit legile acestuia și a repus în vigoare legislația lui Constantin, proclamând din nou aplicarea principiului toleranței religioase.

22. Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Duhul Sfânt*, XVIII, în *Scrieri III. Studiu introductiv*, traducere, note și indici de pr. prof. dr. C. Cornițescu și pr. prof. dr. T. Bodogae, (PSB), 12, 1988, p. 62.

De ce ne-am oprit la Sfântul Vasile cel Mare, unul dintre Părinții capadocieni? Pentru că el poate fi modelul de care avem nevoie, într-o lume ce stă azi sub zodia unei degradingolade morale asemănătoare, dacă nu mai acută parcă decât în secolul IV d. Hr., cu provocări mai violente decât atunci, în care oamenii sunt îndemnați cum nu erau atunci poate, să se calce în picioare pentru a obține nu un colț de pâine pentru a-și astâmpăra foamea, ci pentru a se simți pentru o secundă altceva decât sunt, permițându-și, e adevărat, la reduceri sau la *second hand*, lucruri scumpe, ce le oferă iluzia că și-au depășit condiția materială. Sfântul Vasile cel Mare a pus pe primul-plan credința sa în Fiul lui Dumnezeu. Ca urmare, în teologia sa a arătat că omul nu trebuie hrănit cu lut, ci cu iubire, în comuniune autentică cu Creatorul, Dumnezeu, Care iubire fiind e Treime: Tatăl și Fiul și Sfântul Duh.

Din această perspectivă, Sfântul Vasile cel Mare s-a raportat de-a lungul vieții sale la lumea care pornește de la Dumnezeu și se întoarce la Dumnezeu prin opera de mântuire săvârșită de Fiul Întrupat. Calea împărtășirii de iubirea lui Dumnezeu pornește de la Duhul, era convins sfântul, trece prin Fiul și ajunge la Tatăl, în timp ce bunătatea, sfințenia și demnitatea împărătească pornesc de la Tatăl, trec prin Fiul și ajung la Duhul.²² Ca urmare, viața cotidiană cu nevoile și exigențele ei e abordată folosind alte coordonate decât cele obișnuite. Pseudovalorile lumii contemporane nu l-au atras și, ca urmare, nu le-a promovat. Dimpotrivă, a reacționat și acționat mereu altfel, exact opus față de majoritatea oamenilor. Dacă ei se risipeau să dobândească faimă prin magistraturile obținute, avere, trai luxos și plăceri, Sfântul Vasile cel Mare încerca să-L înțeleagă pe Dumnezeu și să ajute și pe alții, prin opera sa. S-a retras din lume, a intrat în comuniune cu Dumnezeu și l-a rămas total devotat până la moarte. Cum Dumnezeu creează din dragoste, și el a încercat să săvârșească fapte ale credinței lucrătoare prin iubire, așa au apărut *Vasiliadele*²³.

Este cunoscut faptul că toată viața sa, Sfântul Vasile a avut de suferit de pe urma unei stări de slăbiciune trupească, de care se plânge foarte devreme

23. Pr. I. Coman, *Rolul social al milei creștine la Părinții capadocieni*, Tipografia Diecezană, Beiuș, 1945. Sfântul Vasile cel Mare, *Epistola 94*, PG 32, 485-489, în PSB, 12, 1988, p. 271.

24. *Sfântul Vasile, Arhiepiscopul Cezareii Capadociei (329-379)*, trad. I. Gheorghian, București, 1898, *passim*.

25. Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 323*, PG 32, 8884AB, în PSB, 12, 1988, p. 479.

26. Idem, *Epistola 112*, 1 PG 32, 521B, în PSB, 12, 1988, p. 291; *Epistola 216*, PG 32,

în multe epistole și de dinainte și de după hirotonia într-un episcop²⁴. Pe la 46 de ani, îi scria lui Amfilohie de Iconiu că și-a pierdut dinții și că se simțea bătrân²⁵, iar din epistolele sale aflăm că de multe ori boala îl împiedica să întreprindă călătoriile și când le întreprindea, îi înmulțeau și îi amplificau și mai mult pătimirile²⁶. Adesea, slăbiciunea îl împiedica să predice timp îndelungat, iar alteori, febra și boala îl țintuiau la pat și îi paralizau orice activitate²⁷. Cu toate acestea, nu a renunțat și nu s-a retras din activitate suferind pe Dumnezeu și pe lume, cum sunt tentați și o fac mulți dintre cei atinși de boală astăzi. Unii merg atât de departe, încât optează pentru eutanasiere, pretextând că au nevoie de demnitate și nu vor să sufere până la sfârșitul vieții. Ce poate fi însă mai demn decât să accepți provocările pe care le pune în fața noastră viața și să lupti până la final, așa cum a făcut Sfântul Vasile cel Mare, care a trecut la Domnul la puțin timp peste 50 de ani? Așa, bolnav, organizase viața monahală, influențat de călătoriile în est, subordonând pentru prima dată viața monahală de Biserică. A fost preot, apoi episcop al Cezareii²⁸, mitropolit și exarh al Pontului, luptând împotriva arianismului, care devenise chiar religie oficială. Iar când trupul epuizat îl trăda, el se ruga și mai arzător: „Vezi-mă, Hristoase al meu!... Ajută-mi..., ține-mă drept, neplecat!”²⁹ La toate acestea se adaugă o vastă operă, incluzând *Omiliile*, cu teme exegetice, pastorale și morale, *La Hexaemeron*, *Către tineri*, 55 de *Reguli mari* și 313 *Reguli mici*, numeroasele epistole și *Sfânta Liturghie*.

Sfântul Vasile cel Mare a stăpânit și a dus la desăvârșire comunicarea. Din păcate, astăzi, extrem de rar este adusă în discuție problema discernământului personal pe principiul dreptății înțeleasă ca virtute sufletească. Departe de agresivitatea cotidiană cu care ne susținem punctele de vedere, făcând abstracție, voit sau nu, dacă avem sau nu de partea noastră adevărul,

792C, în PSB, 12, 1988, p. 443.

27. Idem, *Epistola 100*, PG 32, 504C, în PSB, 12, 1988, p. 281.

28. În 360, episcopul Eusebiu de Cezareea l-a chemat pentru a-l face preot, iar după moartea acestuia, în 370, a fost ales episcop.

29. St. Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, Editura Bizantină, București, 2003, p. 221.

30. Sfântul Vasile cel Mare, *Scrisoarea 189, Împotriva lui Eunomie*, III, 385, în PSB 12, 1988.

31. Discernământul i-a permis Sfântului Vasile cel Mare să stabilească un echilibru perfect între cuvânt și slujire, credință și rațiune. Pentru el, discernământul presupune prudență, iar „prudența adevărată, ... este însușirea de a cunoaște cele ce trebuie făcute și cele ce nu

Părinții Bisericii promovează arta dialogului, chiar cu oponenți ce gândesc cu totul diferit. Astfel, într-una dintre scrisorile considerate cele mai frumoase, către Eunomie³⁰, Sfântul Vasile cel Mare ne dă o lecție extraordinară de demnitate și modalitate de răspuns la reproșuri privind ipostasurile și distincția pe care o face între natură și lucrări: explicații clare, concise și pe un ton cald părintesc. Nu dă o replică, ci un răspuns edificator! Nu răspunde cu un reproș la rândul său, ci cu argumente raționale. De altfel, a dovedit în numeroase cazuri o incredibilă tărie de caracter, detestând pozițiile extreme, reduționiste, reușind să stabilească o relație corectă între învățătura creștină, teologie, cultură și știința lumii în care trăia. În acest context, Sfântul Vasile cel Mare reprezintă un model demn de urmat astăzi, mai cu seamă în condițiile în care traiul nostru este dominat de puterea informației pe care o primim prin mass-media și internet, când există riscul adoptării unui sincretism între religie și cultură, pe de o parte, și lipsa unei conștiințe a nevoii de dialog și a discernământului³¹, pe de altă parte, este tot mai mare.

În altă ordine de idei, constatăm că există un paradox palpabil între politicile comunitare gândite pentru educație, pentru promovarea culturii și pentru încurajarea filantropiei și lipsa de preocupare pentru adevăr și dreptate, astăzi. Suntem în aceeași situație dramatică a lumii contemporane Sfântului Vasile, intrate sub autoritatea Romei atunci, sub influența prea marii libertăți prost asumate, astăzi, când valorile tradiționale, locale nu mai contează în fața dorinței nestăvilite de a obține orice, prin orice mijloc, cu orice preț. Binele individual este părăsit în numele binelui comun. Sfântul Vasile cel Mare era convins că dragostea pentru dreptate e firească.³² Astăzi s-a renunțat la o ierarhie de valori autentică. Principiile educației creștine³³ enunțate de Sfântul Vasile cel Mare pentru urmașii săi ar putea să ne ajute să recuperăm și să înțelegem, de exemplu, de ce e necesară prezența unei

trebuie făcute“. Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia a XII-a, La începutul proverbelor*, în *Scrisori I*, Studiu introductiv, traducere, note și indici de pr. prof. D. Fecioru, PSB, 17, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1986, p. 473-474.

32. Sfântul Vasile cel Mare, *Homiliae in Hehaimeron*, 1.1.21-25, , PSB, 17, 1986.

33. Munca, răbdarea, virtutea, înțelepciunea, domnia sufletului asupra trupului, viața trăită în perspectiva nemuririi. Sf. Vasile cel Mare. *Din omilii și cuvântări*, Editura Institutului Biblic, București, 2004, *passim*.

sfinte icoane în școală!

În fapt, trăim în aceeași lume intelectualizată și sărăcită, refuzând o lume extrem de bogată, nepuizabilă pentru gândire, pe care încerca să o facă cunoscută Sfântul Vasile cel Mare. În afara Întrupării Logosului divin, toate prolegomenele pe care le strânge laolaltă societatea noastră, de la prietenie, la solidaritate, de la libertate la dreptate și nevoia de a trăi în pace, ne îndepărtează și nu ne apropie de Împărăția lui Dumnezeu! Ne aruncă, în realitate, în domeniul blazării spirituale și al relativismului moral. Avem nevoie de sfaturile Sfântului Vasile cel Mare, de modelul lui de viață! Trecerea sa la Domnul în ziua de 1 ianuarie, când este pomenit, nu s-a petrecut întâmplător. E prima zi a anului, începutul unei noi etape pentru fiecare dintre noi, moment de bilanț între ce am fost și ce ne dorim să devenim. Modelul îl avem, rămâne să discernem.